

HET LEGE ALTAAR

Hebben mensen die naar de kerk gaan een groter talent voor het goede? Staan mensen die de bijbel lezen en psalmen zingen dichter dan anderen bij het Geheim dat wij God noemen? Ik wil u geen zwaarmoedigheid aanpraten, maar wat wij hier in de kerk doen is in Lucas' ogen tamelijk relatief. Want als Jezus' moeder en zijn broers vanwege de drukte niet bij hem kunnen komen en mensen tegen Jezus zeggen "je verwanten staan buiten te wachten op je", antwoordt Jezus: "mijn verwanten zijn alleen diegenen die het Woord Gods horen en er naar handelen". En dan staan ineens de kranten vol de voorbije dagen over paus Benedictus, verwante bij uitstek zou je denken! Gaat vaak naar de kerk. En Lucas spuugt hem op zijn vestje. Ik geloof dat we Lucas pas echt begrijpen, als we durven zeggen dat wát het Woord Gods ook is, het kan nergens in strijd zijn met de eisen van redelijkheid, menselijk inzicht, fatsoen en wat al niet. Dáár begint het. Lucas gaat uit van de mens, nog voor hij over de gelovige spreekt. Wij hebben het beroep op God niet nodig om te weten wat goed is. Alsof hij het spreken over God opschort. Zo begint zijn kerstverhaal met "vrede op aarde aan álle mensen van goede wil". Al deze mensen zijn nog geen gelovigen. Goede wil, gewoon als mens, lijkt hier genoeg om bij God in de smaak te vallen. In plaats van dat Lucas zoals Matheus doet in zijn evangelie de geslachtslijst van Jezus laat beginnen bij Abraham, de oervader van alle joden, zet hij Jezus' afkomst in bij Adam, beeld van de mens nog vóór alle religie, Adam, de mens-als-mens! En even verder lezend zien wij dat hij Jezus' volwassen leven laat aanvangen met een verblijf van veertig dagen in de woestijn. In deze veertig woestijndagen zien wij Jezus verschillende verzoeken afvechten, tot en met het voortijdige beroep op God. Jezus wil niet schuilen onder het afdakje van God. Want God is hem te lief om Hem ook maar ergens voor aan te wenden. Na deze veertig dagen treedt Jezus innerlijk gezuiverd naar buiten. Het is alsof hij - sprekend in een beeld - na een lang diner waarin het kleed is scheefgezakt, de gehele tafel afruimt en als in één nieuwe beweging het kleed opnieuw over de tafel slaat. Hij is zelf ontledigd en hij heeft de religie ontledigd. Wie is deze schrijver die deze Jezus presenteert? Om deze vraag te beantwoorden is het goed eens rond te reizen door dat andere bijbelboek dat Lucas vast een aantal jaren eerder heeft geschreven dan zijn evangelie: het boek *Handelingen*. Ook daar, in *Handelingen*, treft men een kijken naar de mens, de mens nog vóór de religie. En binnen dat gehele gebied van het menszijn komt het aan op dóen, niet op praten. In dat woordje doen ligt de verbinding tussen alle mensen. "Goede wil"! Zo worden er bij Lucas "verwanten" gevonden tussen God-zeggers, maar evengoed temidden van niet-God-zeggers! Lucas verwacht. Hij vervreemdt de inzichten in de gevestigde religie, zoals Bertold Brecht dat deed in het theater! Lucas kan ons helpen in onze multi-culturele wereld. Want met een schrijver die de mens ontdekte nog vóór de gelovige is het goed reizen. Laten we dus gaan. (Benedictus gaat ook mee.)

De jongere Lucas moet lange reizen gemaakt hebben met Petrus en met Paulus. Een mens die reist en steeds op een ander bed slaapt, hoe jong hij ook is, raakt vroeg of laat ook ontledigd, net als Jezus in de woestijn. Zo iemand leert breed kijken. Lucas doet verslag van die reizen. En men stelt het doorgaans voor alsof hij bijna een brave ambtenaar is die opschrijft wat hij ziet en die zijn verslagen later aan de hoofdrolspelers, Petrus of Paulus, voorlegt en hun als het ware om een paraaf vraagt. Nee, zo is het niet! Lucas is geen ambtenaar, Lucas is een kunstenaar. *Handelingen* is daarom als een historische roman. De historische roman brengt je in de geschiedenis, zoals Hella Haasse in haar *Het woud der verwachting* je binnenvoert in het middeleeuwse Franse hofleven. En je hebt het gevoel precies de geschiedenis waar te nemen, maar het is de geschiedenis door de ogen van een groot auteur, ja, een kunstenaar. Het is de geschiedenis in de interpretatie van de schrijver. *Handelingen* is Lucas! Zo zijn wij nu met hem aangekomen in Athene. Wij zien door de ogen van de schrijver de apostel Paulus optreden die "Lucaanser" is dan hij in zijn eigen brieven blijkt te zijn. We zijn met Paulus op de Areopaag in het centrum van de stad. In het noordwestelijke deel van dit plein bevindt zich de Stoa, een beschilderde galerij waarin de filosofen debatteren, de stoïcijnen. Lucas zet Paulus hier neer alsof hij een vragenstellende filosoof is, welhaast een Socrates. Staande voor de vele altaren met hun goden ziet hoofdrolspeler Paulus in Lucas' roman een leeg altaar. Dit lege altaar is te gemakkelijk vanuit een religieus-kerkelijke vooringenomenheid als een soort zondagsschool-foefje gezien, om toch maar de God van de bijbel te kunnen opvoeren. Maar daarvoor is Lucas een te groot schrijver. Nee, de Grieken hadden kennelijk zélf dit ene altaar tussen de andere open, leeg gelaten. Paulus máákt het niet leeg, het wás leeg! Ik verkondig u de God van dit lege altaar, zegt Paulus dan. Maar hij dringt niets op. Hij slaat de altaren niet kort en klein. Hij overrompelt niet, hij bruuskeert de Grieken niet. Hij beschimpt de altaren niet eens. Deze Paulus hier in Lucas' vertelling is een wijs filosoof. En sprekend over de God van dit lege altaar, de God van de Schriften, citeert hij zelfs een Griekse dichter die had geschreven "Want wíj zijn ook van zijn geslacht"... De Paulus van Lucas is hier een en al toewending tot de Grieken. Maar de schrijver, Lucas, is dan ook zelf Grieks, niet joods. Lucas kan hier, staande voor de

altaren temidden van de Griekse filosofen, toch geen verraad plegen aan zijn eigen afkomst? Natuurlijk, het lege altaar heet al gauw het altaar van de God van de bijbel, maar ik ben er zeker van dat Lucas óók suggereert, dat de vragenstellende Griekse filosofen die in navolging van Socrates de-zekerheid-van-de-onzekerheid hebben leren kennen, een geheel eigen motief hebben om één altaar leeg te laten. Het lege altaar misschien als symbool voor de vragen die altijd nog resten. Vragen als hoezo, waarom? En nu we hier toch staan: waarom zó lang gearzeld, Heilige Vader? President Kennedy zou ooit gezegd hebben dat een vergissing pas een fout wordt als men de kans laat schieten de vergissing te herstellen. Was het politiek opportunisme dat u zo lang deed zwijgen? Was er niet van meet af aan in u verontwaardiging? Schrok u niet? Wist u echt niet over het breed verspreide antisemitisme in de Pius X Broederschap? Vragen te over. Het lege altaar is de plaats van de vragen. Het zijn de vragen naar het doen. Want in de filosofie van de Stoa, met name in zijn laatste fase - de tijd waarin Lucas leeft die de tijd is van Seneca en Marcus Aurelius – in deze fase van de Stoa zie je een sterk accent op de ethiek, meer dan op de logica. Zou Lucas dat sterke accent op het dóen niet reeds gevonden kunnen hebben in zijn Griekse geschiedenis, nog vóór hij een God-zegger was in bijbelse zin? Het is de filosofische traditie van zijn gerespecteerde afkomst die zoveel schreef over het goede, waarin reeds vroeg het gezichtspunt werd vertolkt dat een mens een ander niet iets moet aandoen waarvan hij niet zou willen dat men het hem aandeed, de stroming die ergens tussen gelovig pessimisme of naïef optimisme zoiets als realisme hoog hield, die de mens aansprak op zijn verantwoordelijkheid naar de samenleving en die mede aan de wieg stond van onze democratie. Het zijn de filosofen die vonden dat een mens die zich echt goed in één deugd oefent, vast ook de andere deugden kent. En het staat vast dat vele Grieken, levend onder de bezetting van het Romeinse rijk, steun vonden bij hun oude filosofen.

Wij staan hier met Lucas voor de altaren van deze filosofen. En voor het ene lege altaar. Laten wij terugdeinzen voor een voortijdig spreken over God. Want het is niet uitgesloten dat we hier in de kring reeds tussen verwanten staan, verwanten die zich kenmerken door het doen van gerechtigheid. Hier tussen de God-zeggers en de niet-God-zeggers staan vast verwanten in de kring zoals Jezus ze bedoelt, ook al zijn ze geen familie. Laten we daarom stil zijn, uit passie, uit liefde voor de Eeuwige die elke vorm te boven gaat, die in overeenstemming met Jezus' in de woestijn afgevochten inzicht, lijkt te verdwijnen, terugtreedt zodra men Hem bemeestert. Ik weet het, het is maar verbeelding, maar het is met een zekere siddering als wij de heiligen volgen die een kaarsje mogen branden op deze lege plek, alleen zij die door een overstelpende liefde dat versleten woordje God ineens glans gaven, zij die in navolging van Jezus hun leven riskeerden. En onder hen zijn mensen die het Woord Gods onderhouden, het navolgen terwijl ze het nooit gehoord hebben... Maar dán, zegt Lucas in zijn evangelie – tot welke groep je ook behoort, gelovige of niet-gelovige, God-zegger of niet-God-zegger – áls er zo' n grote liefde wordt gevonden, een liefde die uitgaat bóven recht en redelijkheid, een liefde die voor geen doel wordt aangewend, láát haar dan zien, verschuil haar niet onder het bed van de reiziger maar laat haar schijnen en de glorie van God bezingen! Het lege altaar is voor Lucas de plek van de ontroering, de schoonheid, als van de Samaritaan die afbuigt en die niet aarzelt maar ogenblikkelijk het slachtoffer opneemt. Het is de plek waar wij allemaal zomaar voor kunnen komen te staan als we in een onbaatzuchtige liefde net even verder moeten gaan dan recht en redelijkheid ons gebieden. Maar ik geloof dat Lucas wil zeggen: ook al ben je tot deze overstelpende liefde niet in staat, troost je, want reeds als mens van goede wil, handelend binnen recht en redelijkheid, levend met fatsoen ben je al een verwante! En je mag de Griekse dichter citeren: “Want wíj zijn ook van zijn geslacht”. Of het is genoeg als je, hier staande voor het lege altaar, onze eigen dichter Adriaan Roland Holst wilt nazeggen: “laten wij maar zacht zijn voor elkander, kind, en niet dat trotse, hoge woord van liefde spreken...” Redelijkheid, inzicht, recht, zachtheid, goede smaak: het is al zóveel! God? Liefde? Het zijn de uitgezonderde woorden in ons spreken. Laten wij dit altaar daarom maar leeg laten... Het is de plek van de huiver. De plaats van het zwijgen. Het uitgezonderde altaar dat alle religie in de crisis brengt. En het is vast ook het altaar van de verzoening, van de vergeving... Kom maar, Heilige Vader, laat ons nu buiten een luchtje gaan scheppen...

En ik droomde dat wij één zondag in het jaar, bijna symbolisch, onze kerk gesloten zouden houden. Iedereen had z'n collectegeld per bank overgemaakt, maar verder brachten de mensen, alleen of samen, een godloze zondag door, als was het een woestijndag... En de mensen die het thuis die zondag niet konden laten een liedje te zingen, zongen alleen nog een – belangenloos - lofliedje op God. Alléén een loflied!

Pieter van Hoof

(gelezen: Handelingen 17,22-30; Lucas 8,16-21)

